

ЉУБОДРАГ А. ПОПОВИЋ

**ЧАЧАНСКО-РУДНИЧКИ КРАЈ НА СВЕТСКОЈ ИЗЛОЖБИ
У ПАРИЗУ 1889. ГОДИНЕ**

ЉУБОДРАГ А. ПОПОВИЋ
УУ 11000 Београд
Архив Србије
Карнегијева 2

УДК 96 (497:11)
„1887-1889“

Француски посланик у Београду Миље, у име своје владе, позвао је 21. марта 1887. Србију да учествује на светској изложби 1889. године. Обраћајући се министру иностраних дела Франасовићу, изразио је наду да „влада Његовог Величанства“ „неће одрећи ову понуду и да ће утолико радије пристати да узме удела у овом међународном конкурс у што су извесни српски производи, као вино, тканине, минерали итд. већ стекли гласа на изложбама у Белгији, Бечу и Пешти, те ће на париској Међународној изложби утврдити свој већ довољно оправдани реноме“.

Франасовић је позив француске владе изнео пред министарски савет. Влада је решила „да му се одазове и да званично буде заступљена на великој изложби 1889. године“. Српски министар спољних послова известио је 24. марта француског посланика о пристајању Србије, као и о томе да је већ наложио министру народне прив-

реде да предузме све што треба како би осигурао „наше ефективно учешће“.

Српски посланик у Паризу Јован Мариновић био је о свему обавештен већ 24. марта.

Француски посланик у Београду потом је 15. априла обавестио српског министра спољних послова да је својој влади саопштио одлуку краљеве владе о суделовању Србије на светској изложби у Паризу. Француски министар трговине и индустрије, „узимајући к знању то саопштење“, замолио је посланика да изрази Њ. В. Краљу и његовој влади благодарност владе Републике „за симпатичну предустретљивост коју је Србија показала у овој прилици“. У исто време, посланик је, пошто је дознао да се оснива комисија, чија је „задаћа да утврди појединости овога учешћа“, изразио жељу да ступи с њом „у саобраћај чим отпочне свој рад“.

Србија се међу првим државама у свету одазвала пријатељском позиву француске владе. Париски лист »Le Travail« објавио је: „Можда није свакоме познато, да је Србија прва без устезања изјавила пристанак на суделовање у изложби“.

Таква шанса за приказивање домаће производње и своје богате сировинске базе, упознавање „светских потрошача“ с најразноврснијим продуктима, што може само да доведе до појачавања трговинских веза, није смела да се испусти. Мала Србија добијала је прилику да светској јавности презентира и своја достигнућа у области просвете и уметности. Влада је донела једину оправдану одлуку — да земља смело уђе у велику конкурентску борбу на овом међународном бојишту.

Истина, ово није било први пут да Србија на такав начин излази у свет. Учествовала је и на светској изложби у Анверсу 1885. године. Са растом њене улоге на Балкану, која је постајала све значајнија, примала је и раније позиве да суделује на иностраним сајмовима и изложбама. Такав сајам био је у Бечу 1857. Међутим, одговор српске владе био је негативан. Други позив, 1865. године, за светску изложбу у Паризу, која је одржана 1867, влада је прихватила. Услови су били необично повољни. Да би јој смањила издатке, француска влада је обећала да ће она „поднети трошкове одржавања и надзора изложбе“. На жалост, Државни совјет као врховна истанца одбацио је учешће Србије на изложби.

По добијању независности на Берлинском конгресу 1878, Србија је следећих година склопила трговинске уговоре са скоро свим европским државама. Биле су то: Аустро-Угарска, Белгија, Бугар-

ска, Грчка, Енглеска, Италија, Немачка, Румунија, Русија, Турска, Француска и Швајцарска. Имала је трговински уговор и са Сједињеним Америчким Државама.

Сада је требало појачати извоз, проширити пословне контакте и пронаћи нове партнере. Све наде биле су упрте у светску изложбу, која ће се одржати за две године.

Међутим, догодило се нешто непредвиђено: 27. маја влада Милутина Гарашанина дала је оставку. Такав исход одразиће се и на учешће Србије на светској изложби.

Краљ Милан дао је мандат Јовану Ристићу, вођи Либералне странке, да састави нову владу. Образована је 1. јуна као „савезна“ влада. (Име је добила по томе, што су је сачињавали либерали и радикали — по једном њиховом ранијем споразуму).

„Савезна“ влада је као свој задатак поставила — побољшање економског и финансијског стања у земљи. У том смислу требало је учинити крај даљем задуживању и скресати буџет. Под удар су дошле све оне институције које су биле „од већег терета, но од користи за државу“. Није бренована ни војска. Поставило се питање броја чиновника, жандарма, пореских надзорника и дипломатских представништава. Ситуација је захтевала најстрожију штедњу.

Министар народне привреде Светозар Милосављевић, бивши професор гимназије, радикал, поднео је предлог, 28. октобра, на седници владе, да „из обзира на потребну штедњу“ Србија не буде званично заступљена на изложби у Паризу. Образложење: државу ће то исувише коштати. Његов предлог је усвојен.

Француској влади је ово објашњено „чисто финансијским узроцима, који владу краљевску принуђавају да избегава сваки издатак, који није апсолутно потребан“.

Реагујући на ово, француска влада је одговорила уверењем да српска влада вероватно неће бити противна да укаже официјелну потпору оним Србима који желе да своје производе пошаљу на ову изложбу.

Извештавајући о овом одговору Јован Мариновић, посланик Србије у Паризу, саветовао је владу да Србија из политичких разлога, односа са Французима, ипак, званично учествује на изложби.

Упознат са овим ставом, министар Милосављевић је променио своје раније мишљење и предложио председнику Ристићу да влада, ипак, промени став: Србија, уколико учествује на париској изложби, треба да буде званично заступљена, иначе — свако друго решење

не представља гаранцију да ће привредна снага земље бити представљена онако како треба.

Међутим, измена овакве одлуке је изостала, јер је половином децембра „савезна влада“ дала оставку. На власт је дошла нова, чисто радикална влада, на челу са Савом Грујићем.

Једно од првих питања које је решавала било је оно које се односило на учешће државе на светској изложби. Задњих дана те, 1887. године, донесена је одлука да Србија буде званично и заступљена на Светској изложби. О томе је и била обавештена француска влада, са напоменом да је наређено да се предузму све припреме за изложбу.

И, посао је кренуо.

Седамнаестог јануара 1888. године, формиран је Одбор за париску изложбу; за председника је постављен Јеврем Гудовић, министар на расположењу.

Овај одбор од 22 члана започео је рад одмах, после четири дана. Сачињавали су га истакнути професори Велике школе, познати научници и стручњаци разних привредних грана. Од њих ћемо навести само нека имена: Сима Лозанић, Михаило Валтровић, др Лаза Лазаревић, Марко Леко, Лука Ђеловић, Јован Бајлони, Коста Таушановић. . .

На предлог министра народне привреде министарски савет наименовао је 18. јануара Армана Жибера, српског генералног конзула у Паризу, за „владиног повереника, делегата код француске Владе за изложбу, која ће се држати у Паризу 1889. године“. Он ће заступати Србију и „стајати у непосредној вези са главним директором изложбе и министром трговине и индустрије, и са овима о свему потребном преговоре водити“.

Одбор за париску изложбу имао је задатак да руководи „целокупном радњом“ око припрема и слања предмета у француску престоницу, и оних које је држава смерала да излаже, и оних које су приватна лица хтела да прикажу.

На самом почетку поделио се у пет стручних секција:

1. За наставу и уметност,
2. За индустрију, занате и пиротехнику, у коју долази војна спрема,
3. За пољопривреду,
4. За шумарство (референство), и
5. За рударство и металургију.

У сваком среском и окружном месту Одбор је основао своје пододборе. Председници пододбора били су срески, односно окружни начелници. Чланове пододбора постављао је министар народне привреде на предлог њихових председника, а по „саслушању“ Одбора за париску изложбу. Пошто се Србија званично појављивала на овој изложби, држава је главне полуге држала у својим рукама.

Одбор се 15. фебруара обратио народу „Позивом на париску изложбу“, који је послао свим новинама да га објаве, а ових је било 21.

Позив се односи не само на професионалне излагаче, већ на сваког грађанина који би имао нешто вредно да понуди за изложбу. Истичући важност учешћа Србије на њој, Одбор је замолио српски народ да му „у извршењу његовог задатка помогне, како би ово народно предузеће жељени успех постићи могло“:

„Потребна је сарадња свију произвођача и свију радника српских, по свим гранама радње народа нашег, па било то корпорација или појединих лица; па за то их потписани Одбор овим лозива и моли, да ради развоја наше народне привреде и ради своје сопствене користи, као и ради угледа наше отаџбине, радњу одборску својски потпомогну, спремајући за ову изложбу радове и производе своје предавајући их онако, и у оној мери, као што је ниже означено.“

Следила су веома прецизна упутства.

Одбор за париску изложбу формирао је 29. фебруара из своје средине Извршни одбор, који ће спроводити његове одлуке и у који су ушли председници стручних секција.

Пред одбором се отварало огромно поље рада. Требаило је првенствено анимирати и покренути најшире слојеве становништва у прикупљању и предаји предмета од вредности за изложбу. Апеловало се и на родољубива осећања. Јер, изложбени павиљон биће одраз Србије. Посетиоци са свих страна света стећи ће о Србији онакав утисак, какав на њих остави њено репрезентовање. А оно може донети успех само кроз свенародну акцију.

Пошто је израдио детаљан план о томе какав карактер треба да има изложбени павиљон, шта све излагати, на који начин и у којој мери, Одбор за париску изложбу у специјалним расписима пододборима наводио је предмете који долазе у обзир за прикупљање са тачном назнаком квалитета и осталих карактеристика. У исто време сугерисао је из којих ће се крајева и места (по чему су били познати) која врста материјала, односно производа прибирати за изложбу.

Тако је казано да се ћилими првенствено набављају из Пирота, па после из других округа; „чупавци“ са јастуцима из књажевачког, крушевачког, ужичког и топличког округа; покровци из нишког, врањског, крагујевачког, чачанског и алексиначког округа; ножеви разни, с канијом и без каније, из Јагодине; златни и сребрни накит, кандила, путири и друге црквене ствари, послужавници и друго посуђе код кујунџија у Београду, Нишу и Врању; сарачке ствари, као што су јанџици, чантре и силави, код Трише Јовановића у Београду; чоја и други штофови из парафинске фабрике браће Минх; свилено платно у Врању, а полусвилено у Лесковцу и Свилајнцу; оружје за лов, машине и апарати опште механике у крагујевачкој тополивници. . . По овоме могла је да се добије видна слика специјализације појединих крајева земље.

По целој Србији почело се говорити о париској изложби. Сем прикупљања експоната, почеле су припреме и за посету самом Паризу. У ту сврху у Београду је у марту 1888. основано и „Друштво за приређивање лутрије ради похађања париске изложбе“. Преко својих срећака оно је желело, како је изјавило, да што већем броју људи пружи могућност да посети поучну и корисну париску светску изложбу. Згодитак ове лутрије доносио је бесплатну карту друге класе возом Београд—Париз—Београд и још 300 динара у готовом за трошкове боравка.

У току овог, и следећег месеца, априла, стигли су предлози за именовање чланова пододбора у окрузима ужичком, рудничком и чачанском министру привреде на одобрење. Ужички је то доставио 16, а руднички 28. марта, док је чачански то учинио 1. априла.

За обављање сложеног посла Одбору је, ради што несметанијег и успешнијег рада, уступљен простор у самој Народној скупштини. Влада је своју „министарску собу“ уступила Одбору за држање седница, а и за сталан, свакодневни рад.

Одбор је своју акцију за припрему изложбе раширио на много страна.

Тако је од својих пододбора затражио да му пошаљу спискове оних привредника у својим окрузима који су били познати произвођачи ма у којој грани привреде. То су били људи који су већ учествовали на изложбама у иностранству, или су се истицали на одржаним панађурима. Циљ је био да их одбор замоли да учествују на париској изложби.

Сем овога, Одбор се посебним позивом, позивајући их на учешће на светској изложби, обратио и тридесеторици познатих инду-

стријалаца, власника рудника, јувелира, кујунџија, крзнара, друштвима Ђилимарском у Пироту и Женском у Београду.

У јесен 1888. прикупљање предмета за изложбу било је у највећем жеку. Али, требало је, ипак, одредити стручније људе, него што су то окружни и срески начелници са својим пододборима, да одаберу најинтересантније и највредније производе и да тамо где је застало убрзају акцију прибирања. Сматрајући да је „крајње време да се посредством стручних и у пословима ове врсте изасланика осигурамо са угодним изложбеним предметима“, Гудовић је крајем септембра предложио заступнику министра народне привреде одговарајућу екипу која би наступала као његови представници, односно као одборски повереници. Били су то: Милутин Савић и Живко Шокорац, секретари Министарства народне привреде, Сергије Станковић, контролор Управе фондова, и Јаков Марковић, писар у реченом министарству.

Предлог је био прихваћен и они су убрзо о државном трошку кренули на службени пут по Србији. Пољопривредни лист „Тежак“ писао је тим поводом:

„У сва места, где има пододбора, ови изасланици отићи ће, да саветом помогну, собом прегледају, одаберу и одашиљу у Београд све оне предмете које производе наши привредници... За то се „Тежак“ нада, да ће се сви пријатељи наше пољске привреде одазвати овим изасланицима оноликом пажњом и љубављу, колику заслужује Главни Одбор, који их шаље, и сами изасланици, који се у ово доба кренуше на овај истина трудни но вазда племенит посао“.

Задаци изасланика били су тачно одређени посебним одредбама, датим у облику писменог упутства, подељеном у три дела. У првом делу речено је да он има задатак да посети све пододборе за изложбу, у делу Србије за који је одређен, као изасланик, и да предузме све потребне мере „да се за времена осигура успех у предузећу“. Најважнији део овог, изасланиковог посла изложен је у другом делу:

„Главна је задаћа и дужност изасланику, да од предмета, које су пододбори прикупили, одабере оне који су за изложбу и да их одмах одашље, а где неби било довољно, или никако прибраних предмета, а има их у доброј каквоћи у истом кругу, да их с полицијском влашћу прикупи и преко полицијске власти одашље Одбору овом. При овом ће мотрити да бар сваки поједини срез буде својим главнијим и најбољим производима заступљен.

Изасланик ће првенствено и поглавито прибављати предмете из групе под III позива на париску изложбу, а на име из пољске привреде а гди год му се прилика укаже, прибавиће предмете и из осталих група сем војене, пиротехничке, и рударске струке.

Од предмета из групе II и III неће се сада прибирати вина, пива, јабуковача, и предмети, који се лакше кваре као маст, лој, масло, сиреви, мед, сланина, скоруп, риба која није сува, свеже воће, кртоласто и репасто биље, свежа зелен и т. п. али ће се постарати да пронађу све оне произвођаче

код којих се поменута пића и други напред именовани предмети могу добити, како би се у своје време од њих исти пабавити могли.

А ако му ко из група: војене и пиротехничке и рударства понуди какав изложбени предмет, он ће потражити унутрства од Одбора.

Ако би изасланик нашао, да који предмет ваља откупити, или израду каквог предмета наручити, он ће о томе учинити предлог Одбору“.

Све овако прикупљене ствари, уз помоћ органа власти, које су му ову без икаквог одлагања морале да пруже, имао је изасланик, по оном што је било изложено у трећем делу, да спакује и са списком пошаље Одбору.

Завршавајући овај распис Одбор је молио сваки пододбор „да учини све што му је могуће да изасланик што више и што бољих изложбених предмета код пододбора за париску изложбу затече, а ако се број покаже као недовољан или квалитет неудесан онда да пододбори и полицијске власти изасланика најискреније потпомогну у томе да удесне изложбене ствари у довољној количини прибави, па да Србија достојно буде заступљена на овој светској изложби и тако одговори својој обавези коју је на се званично примила“.

Налазећи се, крајем октобра, у Лозници, Марковић је извештавао Одбор да намерава да продужи пут даље у ужички и чачански округ, али и о тешкоћама које су се испречиле на том путу.

Снег је те године рано, још у октобру нападао, и то врло велики, а наступио је и јак мраз. Овоме је требало додати и темпо рада, при оваквим условима. Имао је Марковић задатак да посети још 22 места, за шта би било потребно да се задржи до половине јануара, следеће 1889. године. Зато је и предложио, да би посао на време био завршен, да се овом послу дода још један изасланик. Одбор је ово мишљење Марковића прихватио и одредио као помоћ, за округе ваљевски, руднички и део чачанског, Алексу Живановића, писара Министарства народне привреде.

Марковић је, како је у једном свом извештају навео, пред одлазак у свако место јављао председнику пододбора оријентационо време доласка, истовремено га молећи да се постара да буде прикупљено што више предмета, како би се посао што пре обавио и он могао ићи даље. У писму је истовремено поново наводио које све пољопривредне производе треба прикупити.

Но, код већине пододбора није нашао ни један једини предмет спремљен.

Марковић је стигао у чачански округ, тачније у Гучу, 3. децембра, долазећи из Ивањице.

Овај пут се није поклапао са ранијим његовим предлогом, који је поднео Одбору крајем октобра и који је био уважен увођењем

новог изасланика Алексе Живановића, који је требало да иде у Горњи Милановац, а затим, посетивши Рудник, Прелину и Чачак, дође до Гуче. Али, ово није урађено због његовог предугог задржавања у другим крајевима.

И ситуација коју је нашао у Гучи, како се из постојећег извештаја види, била је као и у другим крајевима. Од новонаименованог начелника среза, који је на дужност ступио дан пре Марковићевог доласка, није могао много да очекује.

Ипак, уз његову помоћ, претходно установивши да бележака о раду пододбора нема, нашао је неколико предмета који су доставили манастир Сретење и општина вичка, чије су експонате сачињавале највише разне врсте пасуља (њих 20).

Успео је, ипак, Марковић да се обавести у којим местима у срезу има каквих предмета, да 5. и 6. децембра прикупи одређену количину ствари. Ова, како је он назвао „збирка“, била је састављена од: пшенице (озиме и јарице), ражи, јарог јечма, овса, крупника, ситне проје, пасуља, сувих шљива, једне вучије, једне свирале, једних двојница, једне рукавице, једног појаса и једног јастука. Занатлијских предмета овде није било, пошто, по речима Марковића, у срезу заната нема, а домаће женске израђевине нико није желео да дâ за изложбу без откупа.

Из Гуче је Марковић дошао у Чачак. Пошто је 8. децембра ујутру материјал прикупљен у Гучи предао на пошту и послао у Београд, отпочео је прикупљање предмета у самом Чачку и срезу трнавском. Како је посао овде текао нисмо могли дознати, јер докумената о томе нема. Само је познато да се овде доста дуго задржао и да је ту боравио до 15. децембра.

Живановић, који му је био одређен 26. новембра као испомоћ, међутим, пошто је отишао из Београда, није се дуго јављао Одбору. Јавио се тек из Горњег Милановца 2. децембра, када му је понестало новца, тражећи их за даљи пут. Он није био тако ажуран да, као Марковић, извештава о своме путу, односно јавља шта је на њему урадио. Зато је Одбор, чим је успео да успостави контакт са њим, телеграмом затражио одговор — да јави која је места посетио, шта је завршио и зашто се није јавио.

На ово је 3. децембра следио телеграфски одговор. Живановић је лаконски јављао да је завршио послове у округу ваљевском, да сада ради у Горњем Милановцу, где прикупља и за срезове таковски и качерски, и да су „рђаве околности за даљи успех“. Мисли да из

Горњег Милановца крене даље чим добије одобрење. Избегао је одговор на питање зашто се није јављао.

Оваквим одговором Одбор сигурно није био задовољан, јер му је истог дана наложено да се, пошто је за чачански округ одређен Марковић, чим заврши посао у рудничком округу — врати у Београд.

Ипак, Живановић и Марковић су се нашли у Чачку, одакле су се 15. децембра јавили да ће ићи у Краљево. Међутим, следио је енергичан одговор Одбора — да оно што су сакупили преко полицијских власти пошаљу Одбору, а они да се врате у Београд.

Ствари прикупљене у ова два округа почеле су да стижу у децембру у Београд. Тако су ствари које је Живановић сакупио у Горњем Милановцу стигле у две одвојене групе; једна је садржавала материјале за варош Горњи Милановац и срез таковски, а друга за срез качерски. Из среза љубићког материјал је приспео задњег дана у години, 31. децембра.

Из чачанског округа је срез трнавски доставио материјал 22. децембра, а из Чачка је овај приспео такође задњег дана у години.

Пошиљка из Горњег Милановца и таковског среза садржавала је 16 имена са 19 узорака разних ствари. Ту су били пољопривредни производи: пшеница, пасуљ (2), суве шљиве (2), суве крушке, а затим предмети домаће радиности: сецаде — „чупавци“, чарапе (4), назувице (2), појас вунени, рукавице везене (3), тканице. Пошиљаоци њихови били су из следећих места: Теочин (5), Горња Црнућа (5), Липовац, Прњавор, Јабланица, Шарани, Леушићи и Кнежевац.

Пошиљка из качерског среза била је нешто сиромашнија. Садржавала је имена седам лица са 11 узорака: кукуруз (јари, фини, бели — 2), пасуљ (2), ракија шљивовица, суве шљиве, восак жути и по једне штруфне и чарапе. Пошиљаоци ових ствари били су из свега три места: Калањевац (4), Моравци (2) и Гукоши.

Пошиљка из Прељине, за срез љубићки, имала је две групе: пиће и воће и народне рукотворине. Прва група садржавала је четири имена са пет узорака, а друга четири имена са шест узорака. Од пића ту су били: шљивовице (2 — 1876. и 1879. година), комовица (1887), и бело вино (1880), затим суве крушке, док су предмети радиности били: јастуци (2), ћилим, зубун, чарапе везене и плетена марама. Послали су их људи из Мојсиња (2), Бреснице (2), Доње Трпче, Доње Горевнице, Балуге, Прељине.

Подаци о врсти материјала, броју лица и пребивалишту за срез трнавски у грађи недостају. Само се, на основу података у књизи уписа приспелих предмета, може констатовати да их је било 19.

Пошиљка из окружне вароши Чачак била је једна од најбројнијих из Србије. Садржавали су је 65 предмета, које је послало 19 лица. Од ових 65 разних предмета домаће радиности било је далеко највише — њих 53. Остало су били пољопривредни и воћарски производи. Творци предмета домаће радиности биле су жене — њих 12. Ту су били заступљени: застирачи — вунени, памучни и свилени (14), убруси — памучни, од вапера, платнени (11), чарапе мушке — вунене и кончане (9), ћилими вунени (2), убруси — старински (2), женске кошуље (2), простирач, учкурлук, тканица мушка, кецеља старинска, лице за папуче, женска кошуља — старинска, кошуља за девојчице, кошуља мушка, гаће, јастук, чарапе за дечаке, чипка за женску кошуљу и везоглав (женски).

Пољопривредни и воћарски производи, иако мали у односу на овај број, интересантни су и због врсте, и због лица која су била њихови власници.

Тако се, на пример, окружни лекар Јарослав Кужељ показао и као добар пољопривредник. Он је послао пшеницу озимицу, чије је семе добављено од Српског пољопривредног друштва под именом „енглеска пшеница“. Од овог друштва добио је др Кужељ семе „хана“ за јечам јари, као и овас „сибирски“. Кукуруз је, пак, гајио „моравски — жути“.

Познати чачански пивар и трговац Фердинанд Крен послао је бело неготинско вино из 1876, црно жупско вино из 1881. и ракију шљивовицу — љуту, јачине 21° из 1880. године. Чачански трговац Илија Кривачић је послао шљивову — љуту из 1883, коју је купио и сам, од обичне, препекао у љуту. У овом списку су се нашао и четворица људи који нису били из самог Чачка, а иначе су били земљорадници из села Луке, у драгачевском срезу. То су вероватно три брата из породице Лазовић, Никола, Петар и Василије, који су послали: ситну проју зелену, сиров броћ и жутилову траву. Четврти из ове групе, Млађен Стругаревић, упутио је хељду. Како су се они ту нашли, нисмо успели да утврдимо.

Све се то, као што видимо, сливало у престоницу, где су Одбор и његове секције имали задатак да врше последњу селекцију.

Грађани којима су предмети враћани нису се љутили. Они су се одазвали прогласу који је издао Одбор позивајући их да прилажу ствари. А њихова вредност је била оцењена. Али, она је морала да издржи још једну проверу.

У позиву који је Одбор објавио почетком 1888. године било је назначено да ће сви прикупљени предмети бити и изложени у Бео-

граду на увид домаћој јавности. Сада, када је, почетком фебруара 1889, завршено одабирање предмета за Париз, поставило се питање када ће грађани моћи да их разгледају.

Испуњавајући ову обавезу, Одбор је закључио да, поред свих послова који му предстоје, може да у ову сврху издвоји 5—6 дана. Зато је и замолио министра народне привреде, изложивши му ово, да посредством новина објави да је публици, бесплатно, дозвољено разгледање изложених предмета.

По добијеној сагласности, то је и учињено. Јавно разгледање извршено је у просторијама Народне скупштине, где су предмети били смештени.

Међутим, показало се да првобитни рок, одређен за дане од 12. до 16. фебруара, није, услед огромног интересовања које је изложба изазвала, довољан.

Особити проблем у целој овој ситуацији поставио се када се радило о ђацима. Њима, као појединцима, није дозвољен улаз на изложбу. Реакција наставника на ово била је захтев да сами доведу ђаке и дају им потребне информације. Зато је, на молбу Одбора, рок продужен до 20, али је 18. и 19. био одређен само за ђаке и њихове наставнике.

Изложба је била пун погодак остављајући на све посетиоце сјајан утисак.

По завршетку изложбе Одбор је наставио рад. Предстојало му је паковање и отпремање ствари на место изложбе, у Париз. А шта се тамо, пак, дешавало, јавност у Србији је дознавала из низа новинских чланака.

И 6. маја (по новом) 1889. светска изложба у Паризу свечано је отворена. Простирала се на 958.572 м². На њој је учествовало 55.486 индустријских излагача и 5.100 уметника — излагача, као представници 54 земље.

„Српска роба“ била је груписана, захваљујући предусретљивости француске владе, ван правила изложбе, у једном одељењу, у засебном павиљону. Сликарски и вајарски радови су своје место нашли у Палати лепих вештина. На овај начин Србија је добила изванредну могућност да прегледно изложи своја достигнућа, што је она у потпуности и искористила.

Изложба Србије, односно њен изложбени павиљон, можемо слободно рећи, изазвао је огромно интересовање посетилаца. Њега је дневно посећивало до 15.000 особа. У укупном броју посетилаца изложбе, од 6.500.000 људи, он је имао 3.182.326 посетилаца. Међу њи-

ма били су председник Француске Карно, грчки краљ, ирански шах, посланици Француске и Русије у Београду Миље и Персијани, принцеза Матилда Наполеон, руски кнез Љубомирски, нарочити изласланик председника САД; први пут је успостављен контакт са представницима Јапана, а ту је био и већи број значајних лица из низа земаља. Изложбу су, такође, посетили и чланови краљевске породице — краљ Милан и Александар Обреновић.

На посетиоце српски павиљон оставио је посебан утисак. То се одразило и на више начина. Тако је Србија нпр. добила позив за учешће на великој изложби у Анверсу, многи привредници су се интересовали да ли би се и под којим условима могла отворати индустријска предузећа у Србији, а и многе културне институције, особито музеји, радо би видели српске производе у својим витринама.

И светска штампа се, особито Француска, са пуно похвала односила према српској изложби. Најтиражнији париски лист »Le Petit Journal« један од својих уводних чланака посветио је српским производима. Специјални чланак донело је више листова, а посебан осврт учинио је и лист »Le Travail«.

Официјелни лист изложбе „L'Exposition de Paris 1889“, у дужем напису, закључио је текст о изложеним експонатима оценом да се „из свега тога јасно види колико Србија живо ради да уђе у струју модерне цивилизације згодном употребом својих богатих поља и шума, рудника, индустрије и трговине.“

И штампа осталих земаља није остала равнодушна према српској изложби. Белгијски лист »L'Independence Belge« је српску поставку окарактерисао као један од најинтересантнијих делова светске изложбе. И други белгијски лист, »La Patrie«, изнео је да је својим напретком Србија скренула пажњу целе Европе. Лондонски стручни лист »The Chemist and Druggist« објавио је чланак о руди живе. Румунски лист »La Liberté Roumanie« је изнео похвалу о уређењу српске изложбе, која је ванредно лепо и укусно урађена, нагласивши да овако лепо производи на изложби учвршћују Србију у ред осталих цивилизованих народа у Европи. А швајцарски часопис »Revue Suisse« изнео је да је Србија за кратко време успела да оживи традиције своје старе уметности и да оствари нов правац у домаћој индустрији, спојивши словенску вештину са византијским и оријенталним мотивима.

За оцену изложених предмета био је образован жири од представника свих држава које су учествовале на изложби, а чији је

број износио више од 1.300. Они су, као оцењивачи, званично били именовани од стране владе Републике Француске. Иначе, сам жири био је састављен од првостепеног и другостепеног суда.

Чланови првостепеног суда оцењивали су предмете у свим одељењима. Овако велики број оцењивача био је подељен у низ делова, саобразно организацији изложбе (на групе и унутар њих на класе).

Чланови другостепеног суда су били представници свих одељења изложбе. Њихов суд о додели награда био је коначан. Они су имали право да награде које је предложио првостепени оцењивачки суд утврђују, повисе или чак и пониште. Иначе пут „награде“ је морао да прође прво кроз жирије класа, па затим кроз жирије група да би стигао до другостепеног суда.

Оцењивање предмета које је Србија изложила трајало је два месеца, током јуна и јула. Наћи се међу награђенима, када се до награда веома тешко долазило, узимајући у обзир да је она морала издржати „ватру“ на три ступња оцењивања, много је значило. Добијена награда веома је подизала углед и производа и земље одакле је он стигао.

Свечана додела награда извршена је 30. септембра (по новом) 1889. у „Палати индустрије“, која је за ову прилику свечано декорисана, и у којој су биле истакнуте заставе свих земаља учесника изложбе.

Резултат награђивања је превазишао све до тада постигнуто. Успех је био изванредан. Излагачи, њих 1.742, добили су 372 награде: 19 златних медаља, 68 сребрних, 98 бронзаних и 187 похвалница. Србија је имала чиме да се поноси.

А како су у томе прошли излагачи из Чачанског и рудничког краја.

По групама и класама изложених предмета то је изгледало овако:

А) Група III „Намештај и његове принадлежности“:

а) класа 21 „Ћилими, простирке и друге тканине за намештај“ — Круна Рајковићка из Балуге, у срезу љубићком, добила је за изложени ћилим бронзану медаљу;

б) класа 29 „Израде кожарске (од неке коже), дрводељске, плетарске и четкарске“ — Миленко Станковић из Грачаца, у чачанском округу, добио је похвалу.

Б) Група IV „Тканине, одећа и принадлежности“:

а) класа 34 „Чипке, тилови, вез и гајтани“ — Катарина Недељковићка из Чачка добила је похвалу;

б) класа 35 „Чарапе, рубље и споредни делови одела“ — руднички округ као целина добио је похвалницу;

в) класа 36 „Мушко и женско одело“ — Круна Рајковићка из Балуге добила је за изложени зубун похвалу.

В) Група VII „Производи за храну“:

а) класа 67 „Жита; производи брашнени са својим одликама“ — округ чачански као целина добио је похвалу;

б) класа 70—71 „Варива: пасуљ, грашак, сочиво итд. и воће: суве шљиве, крушке итд.“ — сребрне медаље добили су: округ чачански као целина, Михаило Новаковић из Горње Горевнице, округ руднички, Јован Ђосић из Паковраћа, округ чачански, Јеврем Томашевић, из Јабланице, округ руднички. Бронзане медаље добили су: округ руднички као целина, Светозар Огњановић из Црнуће, округ руднички, Сретен Радосављевић из Калањеваца, округ руднички. Похвале су добили: Чеда Пртењак из Сретења, округ чачански, Дмитар Симовић из Трнаве, округ чачански, и Илија Јерић, из Црнуће, округ руднички;

в) класа 73 „Преврела пића“ I секција — вина: из округа чачанског сребрну медаљу добио је Вељко Новаковић из Слатине, а похвалу Вића Поповић из Жежевице;

г) класа 73 „Преврела пића“ II секција — ракије: добили су похвале: Марко Аћимовић из Грачаца, округ чачански, Илија Кривачић из Чачка, Василије Милорадовић из Чачка, Стеван Сретеновић из Калањеваца, округ руднички, и Стеван Вукадиновић из Бреснице у истом округу.

Укупно узевши освојено је пет сребрних и четири бронзане медаље, а похвала — 14.

Сем ових медаља и похвала, на самој изложби, у Паризу биле су продате и ствари — производи следећих лица: прслук Божица Благојевића, округ чачански и једне двојнице и једна свирала Витомира Булије из Виче, срез драгачевски.

Но, у једној ствари у вези са изложбом, можемо рећи, оба суседа су потпуно оманула. То је посета самој изложби у Паризу.

Када ово говоримо, имамо пред собом следеће чињенице. Поред већ наведене лутрије, за коју, на жалост, не знамо резултат, чињено је од стране Одбора и других више покушаја да се она оствари.

Још у новембру 1888. године, предложио је члан Одбора Милутин Савић, секретар Министарства народне привреде, а Одбор на својој седници и усвојио, да се, у циљу потпомагања оних који желе да изложбу посете, издејствује бесплатна возња. Ово је било упућено министру Стевану Поповићу на извршење.

Позив за посету изложби поновљен је у марту 1889. Половином тог месеца министар Поповић је у том смислу и упутио распис свим окружним начелствима и Управи града Београда.

Пошто је подсетио да ће се од 1. маја до 1. октобра те године одржавати Светска изложба у Паризу, на којој и Србија учествује, он је изразио наду да ће имућни трговци, занатлије и индустријалци о свом трошку, ради свог задовољства, особито сада када је са Европом веза олакшана, посетити Париз.

Али, пошто држава због својих великих трошкова око изложбе не може никог сиромашнијег да помогне за пут, апеловано је на еснафе, да сваки за себе (трговачки, занатлијски) или ако су оскудног стања заједнички одреде изасланике и пошаљу их на изложбу. Одлуке еснафа имала су начелства да саопште министру у што краћем року.

На ово су из Горњег Милановца стигли одговори мешовитог занатлијског еснафа и трговачког еснафа, сваки посебно. Мешовити еснаф је јављао да у овој малој вароши постоји мали еснаф са слабим капиталом, који сам за себе није у стању да пошаље једно лице, а ради би били да то учине. Но, сматрали су да удружени са свим еснафима могу да пошаљу, ипак, једно лице, уколико тај пут неће коштати скупље од хиљаду динара. Ово је потписом својим оверило и 18 чланова еснафа. Сасвим супротан је био одговор трговачког еснафа. Извештавајући да су већином гласова донели решење да ни једно лице на рачун еснафске касе, као ни уз помоћ другог еснафа, не може путовати у Париз, као разлоге за то навели су како већина „вели да отуд нема никакве користи“.

Немамо документа о томе шта је из Чачка одговорено, али је и он вероватно био у том смислу.

То су, можемо рећи, били и разлози да изложбу из ових крајева, како се може по званичној евиденцији комесара Милоша Хаци Поповића утврдити, нико и не посети.

Затварање саме изложбе извршено је уз присуство великог броја људи шестог децембра (по новом) 1889.

Србија је на њој постигла велики успех. Сви су били задовољни освојеним наградама, којих је било у толико великом броју, као и утиском који је остављен.

Можда је најлепше оценио све ово сам комесар изложбе Милош Хаџи Поповић пишући, на крају свог званичног извештаја, мисао да је Србија из овог светског надметања и изишла са чашћу, јер су њени најглавнији смерови на које је циљала у свему довољно постигнути.

ПРИЛОГ

СПИСАК ИЗЛАГАЧА — РУДНИЧКИ ОКРУГ

Варош Горњи Милановац и срез таковски
Горња Црнућа: 1. Милован Ђорђевић: пасуљ; 2. Илија Брић: суге шљиве; 3. Христина, супруга Светислава Брића: чарапе са црним плетивом и назувице; 4. Петрија, кћи Павла Крушковића: чарапе са црним плетивом; 5. Светозар Огњановић: суге крушке (такише).

Теоцин: 1. прота Стеван Поповић: вуна у кудељама, линцура; 2. Сара, супруга Миљивоја Пластића: пар везених рукавица; 3. Даринка, кћи Борба Луковића: пар везених рукавица; 4. Перка, снаха проте Стевана Поповића: два пара чарапа, везене назувице; ткашице вунене.

Шарани: Перса, кћи Драгана Милетића: појас вунени шарен и везене чарапе.

Кнежевац: Босиљка, удова Милана Миласевића: серцада („чупавац“ — шарен).

Диновац: Владислав Жиловић: пшеница обична.

Прњавор: Светозар Лаловић: пасуљ — бледожут.

Јабланица: Јеврем Томашевић: суге шљиве.

Меушин: Даринка кћи Мијанла...: пар везених рукавица.

СРЕЗ ЉУБИЊКИ

Мојсиње: 1. Љуба Милошевић, свештеник: ракија шљивовица; 2. Миља, кћи Вучка Башића, свештеника: јастук „чупавац“.

Бресница: 1. Стеван Вукадиновић: ракија комовица; 2. Алекса Новаковић: плетена зелена марама.

Доња Трепча: Обрад Добросављевић: бело вино.

Доња Горовница: Мијајло Новаковић: ракија шљивовица.

Прелина: Љуба Јовановић: везене чарапе.

Балуга: Круна Раковић, удова: ћилим; јастук „чупавац“ и зубун.

СРЕЗ КАЧЕРСКИ

Калањевац: 1. Стеван Сретеновић: кукуруз бели (у клипу), кукуруз „Краљ Филип“ — црвени (у клипу), ракија шљивовица, восак жути; 2. Вићентије Матијевић: пасуљ бели (крупни), кукуруз бели (у зрну); 3. Савко Гавриловић: кукуруз бели (у клипу); 4. Сретен Радисављевић: суви шљиве.

Моравци: 1. Борисав Маријановић: обичан кукуруз и пар штруфни; 2. Арсеније Јанковић: пар чарапа.

Гукоша: Петар Недељковић: пасуљ.

СПИСАК ИЗЛАГАЧА — ЧАЧАНСКИ ОКРУГ

Варош Чачак

1. Настасија, супруга Косте Игњатовића, дуваница: застирач — чаршав памучни у три поле, испроткиван свилом сопствене израде, опшивен чипком од 8 см; исто, само чипка од 5 см, седам памучних убруса.

2. Катарина жена Петра Недељковића, инжењерског официра: убрус бео од вапера, везен златом.

3. Јованка, мајка Миленка Станојевића, терзије: убрус бео од вапера везен ланеним концем.

4. г-ђица Хедвига Харас: простирач за патос од црвене и црне чоје.

5. Ангелина, супруга Марка Милекића, трговца: учкурлук за дар, бео од вапера, везен белом, плавом и црвеном свилом.

6. Милева, супруга Јарослава Кужеља, окружног лекара: мушке чарапе вунене, црне боје, са две воџице; мушке чарапе вунене, главна боја загасито плава, шарале свуда белим памуком; мушке тканице вунене — пругасте, пруг-

ге: црне, жуте, црвене и беле; старинска кецеља вунена, главна боја загасито плава, шарана жутом и црвеном вуном; застирач вунени, плетен кукицом, главна боја црна, са уплетеним црвеним гранама; застирач бели, памучан, ткан (4 нита, 3 поле и 3 воџице), извезено црвеним памуком; ћилим вунени од две поле, у две боје — црвеној и плавој, на крају ишаран плавим, жутим и ружичастим пругама.

7. Митра, супруга Саве Самарџића, начелника среског у оставци: убрис памучни, везен златом и жанилом разне боје; убрис памучни ткан у 4 нита.

8. Анђелија, супруга Јована Пајовића, столара: ћилим вунени од две поле, ткан у два нита, смеса боја: црвена, црна, вишињсва, зелена, жута.

9. Персида, кћи Јована Пајовића, столара: чарапе кончане мушке, беле, огрљан ишаран ситним ћилимувама зелене и црвене боје, у облику жира, са монограмом „ПТ“.

10. Миља, супруга Николе Митровића, шпекуланта: лице за напуче од кадифе, бордо затворене, извезено белим и жутим ћилимувама; чарапе памучне мушке, беле, огрљан извезен ћилимувама бледо жуте боје; чарапе мушке памучне, беле, огрљан извезен ћилимувама затворено и отворено плаве боје, са монограмом; убрис памучни од танког платна № 60, порубљен претком с крајевима, свилом жуте боје, сопствене производње; убрис памучни од танког платна № 60, непорубљен, преткан с крајева свилом зелене боје, а по средини белом свилом — свила сопствене производње; убрис памучни од танког платна № 60, порубљен, преткан с крајева свилом бледо зелене боје, а по средини по три реда бледе свиле; женска кошуља старинска од памучног платна свилена № 60, са узводом, са порубчићима без веза; женска кошуља за девојчице, од памучног платна без узвода прса, оковратник опшивен везом.

11. Даринка, супруга Сретена Букнића, ћакона и писара конзисторије жичке: чарапе мушке беле, од енглеског конца, огрљан шаран уплетеним ћилимувама плаве боје; мушка кошуља, са порубчићима од танког ситно изведеног платна памучног; гаће од танког изведеног платна памучног ткања; женска кошуља од танког изведеног платна памучног, са дугачким рукавима, прси и крајеви рукава опшивени белим везом; јастук од шифона, са белим везом од ланеног конца; застирач од свилена памука, узведеног од две поле, са простим порубом; застирач од свилена памука, од три поле, опшивен везом; убрис од ваџера, везен златом и жућкастом свилом сопствене производње, опшивен с крајева чипком; убрис памучни, преткан с крајева жутом и белом свилом сопствене производње; убрис памучни, преткан с крајева црвеном свилом; убрис памучни, преткан с крајева са зеленом, затворено црвеном и сасвим отворено црвеном свилом, порубљен чипком; убрис памучни, преткан са крајева свилом разне боје; убрис од танког памучног платна свилена, преткан с крајева свилом разне боје, у три пруге; убрис од памука, ткан у четири нита, преткан с крајева свилом разне боје у три пруге; убрис од памука тканог у левле, проткан с крајева свилом разне боје, у три шире и две уже пруге.

12. Буна, супруга Антонија Илића, касапина: мушке чарапе вунене, боје црне, воџице и лице наглавака извезени вунцом разне боје — два комада чарапе за дечака, од црне вунце, ишаране уплетеном вунцом разне боје; мушке чарапе вунене, дугачке, у две боје, бела и црвена у попречним пругама; чипка за женску кошуљу од белог памучног конца; женска кошуља од танког ситног увезеног платна, са порубчићима од веза, рукави дугачки порубљени везом; убрис старински ткан у левле, с крајева преткан домаћом жућкастом свилом, опшивен чипком; убрис памучни с крајева проткан зеленом свилом у пет редова, и опшивен купљеном чипком; убрис од тканог памучног платна испреткиван са по два реда беле свиле, а с крајева по три гране веза од злата, и жуте, плаве и жућкасте свиле, опшивен чипком; убрис од тканог памучног платна, испреткиван свиленим пругама белим, а с крајева по три гране са златом, опшивен с крајева чипком; убрис старински од ваџера, с крајева по једна грана дуж целе ширине, израбена свилом раз-

не боје и златом белим и жутиим, а отпочен купљеном чипком; жепска ве-
зоглава од валера са уском чипком од кончића и ситним шљокицама.

13. Јарослав Кужељ, лекар окружни: пшеница озимица „енглеска“; је-
чам — јари; овас „сибирски“ и кукуруз у клипу — моравски жути.

14. Фердинанд Крен и син, трговац и пивар: бело вино — неготинско
(1876. година); црно вино — жуписко (1881); ракија шљивовица — љута 2¹
(1880).

15. Илија Кривачић, трговац: ракија шљивовица — љута (1883).

СРЕЗ ТРНАВСКИ

Заблаће: 1. Владимир Поповић: црно вино (1887); 2. Јела Поповићка:
Билим получен — од две поле; 3. Милош Бурић: хељда.

Јежевица: Вићентије Поповић, свештеник: вино бело (1876); вино бело
(1882); шљивовица (1877); класовача (1883); овас „холопчић“; овас „сибирски“;
кукуруз у зрну; пасуљ; крупно сочиво.

Паковраће: 1. Алекса Ђосић: пшеница озима; 2. Јован Ђосић: суве шљиве,
пуњене орасима.

Качулице: 1. Петар Мајсторовић: јечам — голи; 2. Чедомиљ Мајсторо-
вић: кукуруз у зрну; кукуруз бели — у клипу.

Љилница: Радован Пропадовић: суве шљиве и пасуљ бели.

Трнава: Дмитар Симовић: суве шљиве.

Рајац: Миладин Швабић: хељда.

СРЕЗ ДРАГАЧЕВСКИ

Луке: 1. Млађен Стругаревић: хељда; 2. Никола Лазовић: ситна проја
зелена; 3. Василије Лазовић: жутилова трава; 4. Петар Лазовић: броћ (сиров).

Бели Камен: 1. Дамњан Велисављевић: пшеница јарица; 2. Веселин Ни-
колић: пшеница јарица.

Сретење: Чедо Пртењак: суве шљиве.

Крстац: Илија Карић: пасуљ „вишња“.

Турџа: Милисав Васиљевић: шарени пасуљ.

Вича: 1. Витомир Булија: двојнице; 2. Славко Булија: свирала.

Гуча: 1. Милош Марковић: бела ситна проја; 2. Глиша Радовановић:
овас.

Чланови пододбора — округ руднички

I. Варош Г. Милановац и срез таковски

1. Коча Ј. Радовановић, начелник окружни,
2. Светозар Милијевић, помоћник благајне, Горњи Милановац,
3. Марјан Марјановић, трговац, Горњи Милановац,
4. Татасије Милановић, трговац, Горњи Милановац,
5. Сава Нешић, механиџа, Горњи Милановац,
6. Вујица Ковачевић, учитељ, Горњи Милановац,
7. Петар Љутић, шпекулант, Горњи Милановац,
8. Јевта Милетић, земљорадник, Шарани,
9. Мијаило Борисављевић, земљорадник, Мајдан,
10. Стеван Поповић, прота, Тсочин,
11. Илија Ерић, земљорадник, Црнућа.

II. Срез љубићки

1. Јан. П. Николић, срески начелник,
2. Радомир Протић, правник, Цветке,
3. Радосав Букнић, учитељ, Бресница,
5. Срећко Бурић, учитељ, Мојсиње,

4. Милутин Анбелић, Бечањ,
6. Мих. Новаковић, Горња Горевница,
7. Здравко Пауновић, свештеник, Вујан,
8. Антоније Мутаповић, Прислоница,
9. Вучић Дмитровић, Љубић,
10. Милун Вељковић, трговац, Мрчајевци,
11. Љубомир Јовашевић, трговац, Прелјина,
12. Периша Чвркић, Рожаца,
13. Стван Буровић, Горња Горевница.

III. Срез качерски

1. Т. Миловановић, срески начелник,
2. Лука Ј. Јокић, државни шумар,
3. Тодор Ракић, земљорадник, Рудник,
4. Јеврем Мијатовић, трговац, Болковци,
5. Димитрије Сандић, земљорадник, Бањани,
6. Вићентије Матијевић, свештеник, Калањевци,
7. Савко Гавриловић, трговац, Калањевци,
8. Петар Неделковић, механиџа, Гучоши,
9. Борисав Марјановић, трговац, Моравци,
10. Арсеније Јанковић, свештеник, Моравци.

Чланови пододбора — округ чачански

I Варош Чачак

1. Светозар Ј. Шурдиловић, окружни начелник,
2. Владимир Антонијевић, трговац,
3. Иван Стојшић, апотекар,
4. Марко Миликић, бакалин,
5. Арса Бирић, бакалин,
6. Обрад Секулић, шлосер,
7. Миленко Станојевић, терзија,
8. Јеврем Милијић, земљорадник,
9. Коста Недић, учитељ,
10. Алекса Станојевић, предавач,
11. Радомир Тијашевић, судија,
12. Алекса Сарић, трговац,
13. Веса Милекић, сапунџија.

II. Срез трнавски

1. Бура Стевановић, срески начелник,
2. Вићентије Поповић, прота, Жежевица,
3. Коста Василић, земљорадник, Бањица,
4. Мика Радисавчевић, земљорадник, Качулице,
5. Владимир Поповић, свештеник, Заблаће,
6. Сава Шушић, земљорадник, Липице,
7. Чедомир Мајсторовић, свештеник, Качулице.

III. Срез драгачевски

1. Панга Стевановић, срески начелник,
2. Ранко Тајсић, земљорадник, Пухово
3. Петар Шолајић, земљорадник, Лиса,
4. Милија Карић, земљорадник, Крстац,
5. Чедомир Константиновић, свештеник, Котража,
6. Спасоје Борђевић, трговац, Гуча.

НАПОМЕНА

Извори и литература овог рада:

1. Архив Србије, Министарство народне привреде, 1888. и 1889. год., Грађа о Париској изложби.
2. „Новине Србске“ 1888. и 1889. год.
3. Пошто је већи део излагача по занимању био земљорадник, ово ми је назначавано. Назначена су само лица других професија, где је стављено њихово занимање.

LES RÉGIONS DE ČAČAK ET DE RUDNIK A L'EXPOSITION UNIVERSELLE DE PARIS EN 1889

Au congrès de Berlin, en 1878, l'indépendance de la Serbie a été finalement reconnue. A cet événement important ont succédé les conventions commerciales avec presque tous les pays européens, mais aussi avec les États Unis d'Amérique. Cela a permis à la Serbie d'augmenter ses exportations, dont surtout celles des produits agricoles, de multiplier ses contacts avec l'étranger dans le domaine des affaires et de trouver de nouveaux partenaires dans le commerce extérieur.

La participation de la Serbie à l'Exposition universelle de Paris, en 1889, a eu à son tour la fonction d'élargir la coopération dans les affaires avec les différents pays du monde. Le comité qui mit au point la participation de la Serbie à cette exposition comptait cinq sections spécialisées: pour l'enseignement et l'art, pour l'industrie, l'artisanat et la pyrotechnie (y compris l'armement), pour l'agriculture, pour la sylviculture et pour l'industrie minière et métallurgique.

Le pavillon serbe à l'Exposition universelle de Paris fut visité par 3.182.326 personnes.

A cette exposition furent présentés aussi les produits provenant de la région de Čačak. Il s'agissait de vêtements (tissés, tricotés et brodés) et de produits agricoles (froment, maïs, haricots blancs, pruneaux et boissons alcooliques — divers vins et eaux-de vie).

Ayant eu l'occasion d'examiner les riches matériaux historiques, l'auteur du présent texte a pu relater dans le détail les préparatifs en vue de l'exposition; l'appendice contient la liste des exposants et de leurs produits.

Ljubodrag A. Popović